

Η ΝΕΟΦΑΝΗΣ ΑΝΑΜΙΞΙΣ ΤΗΣ ΣΠΟΥΔΑΖΟΥΣΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΤΩΝ Η. Π. Α. ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΤΟΜΕΑ

Τοῦ κ. CLARK KERR

Καθηγητοῦ Βιομηχανικῶν Σχέσεων τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Καλιφορνίας

Γιὰ πρώτη φορά στήν ἱστορία τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν οἱ φοιτηταὶ τῶν πανεπιστημίων συγκεντρώνουν τὸ ἐνδιαφέρον ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους, ἀποτελοῦν πηγή ἀνησυχίας γιὰ μιὰ εὐάριθμη μερίδα ἀνθρώπων, ἀκόμη καὶ πηγή φόβου γιὰ μερικοὺς ἀπὸ αὐτοὺς. Πρόκειται γιὰ μιὰ κατάσταση ποὺ χαρακτηρίζει ἀποκλειστικὰ τὴν τελευταία δεκαετία.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ τῆς ἀναταραχῆς καὶ τῆς ἐνεργοῦ ἀναμίξεως τῶν φοιτητῶν στὰ πράγματα τῆς κοινωνίας καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἀπορρέει ἀπὸ δύο βασικὰς αἰτίαι: ἡ μία εἶναι, φυσικά, οἱ κρατοῦσες συνθήκαι τῆς κοινωνίας, στήν ὁποία διαβιοῦν οἱ φοιτηταί. Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς δεκαετίας τοῦ 1960, οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖαι πέρασαν ἀπὸ μιὰ δεινὴ δοκιμασία, σὰν ἀποτέλεσμα ὀρισμένων ἐκρηκτικῶς ἐπιμάχων θεμάτων—εἰδικώτερα τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν νέων στὸν ἐσωτερικὸν τομέα, καὶ τοῦ Βιετναμικοῦ πολέμου στὸν ἐξωτερικόν. Ἐσωτερικὴ δικαιοσύνη καὶ παγκόσμια εἰρήνη ἀποτελοῦν θέματα ποὺ εἶναι φυσικὸ νὰ κεντρίζουν τὴν γεμάτην ἰδεαλισμὸν νεολαία. Τὸ γεγονός πὼς τὰ δύο αὐτὰ ἐπίμαχα θέματα συνέπεσαν χρονικὰ ὠδήγησε στήν ὑποδαύλιση τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἐνοεῖται ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἐπίμαχα θέματα μὲ σημασία τεράστια, ὅμως ὁ ἔλεγχος τῶν πυρηνικῶν ὄπλων, ἡ προσαρμογὴ στήν τεχνικὴ τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν, ὁ ἐθισμὸς στὶς νέες μορφὰς τῶν μαζικῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ ἀξαναμένει δραστηριότητα τοῦ κρατικοῦ φορέως, καὶ πολλὰ ἄλλα.

Ἡ ἄλλη βασικὴ αἰτία γιὰ τὴν ἀναταραχὴ τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου, ποὺ δὲν ἔχει κατανοηθῆ ἀκόμα ἐπαρκῶς, εἶναι αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πανεπιστήμια. Ἡ ἐσωτερικὴ τους διάρθρωση καὶ οἱ ἐξωτερικὰς τους σχέσεις ἔχουν ὑποστῆ ριζικὰς μεταβολὰς, ποὺ ἐπιτείνουν ἔμμεσα τὸ αἶσθημα δισαρεσκείας στοὺς φοιτητὰς. Γιὰ νὰ κατανοήσωμε καὶ ἐκτιμήσωμε σωστὰ τίς ψυχολογικὰς ἀντιδράσεις τῆς σπουδάζουσας νεολαίας, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ καταλάβωμε πρῶτα ποιὲς εἶναι αὐτὲς οἱ ριζικὰς μεταβολὰς, ποὺ ἔχουν συντελεσθῆ στὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ μας ἰδρύματα.

Εἶναι γεγονός ὅτι τὸ ἀμερικανικὸ πανεπιστήμιο, σὰν θεσμός, περνάει τὴν στιγμὴν αὐτὴ ἀπὸ τὴν δεύτην μεγάλην του μεταμόρφωσιν. Ἡ πρώτη ἔλαβε χώρα κατὰ τὸ τελευταῖον περίπου τέταρτον τοῦ περασμένου αἰῶνα, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπί-

δραση ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά μὲν τῶν ἐκπληκτικῶν ἀλλαγῶν ποῦ ἐπέφερε στὴν κοινωνία γενικώτερα ἢ κίνηση γιὰ τὴν παραχώρηση γαιῶν στὰ πανεπιστήμια, ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲ τῆς Γερμανικῆς διανοήσεως. Ἡ τρέχουσα μεταμόρφωση συντελέσθηκε κατὰ τὴν διάρκειά τῆς εἰκοσιπενταετίας ποῦ διέρρευσε ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Τὰ πανεπιστήμια κλήθηκαν ξαφνικὰ νὰ ἀναλάβουν τὴν ἐκπαίδευση ἑνὸς ἀριθμοῦ φοιτητῶν, ποῦ δὲν θὰ τολμοῦσε κανὲν νὰ συλλάβῃ ἡ φαντασία τῶν προηγουμένων γενεῶν, νὰ ἀνταποκριθοῦν στὶς ἀλματωδῶς ἀξαναόμενες ἀνάγκες τοῦ κράτους, τῆς βιομηχανίας καὶ ἄλλων φορέων κοινωνικῆς δραστηριότητος ὅσο ποτὲ ἄλλοτε στὸ παρελθόν, τέλος νὰ προσαρμοσθοῦν (καὶ μὲ τὴ σειρά τους νὰ διοχετεύσουν) τὰ νέα πνευματικὰ ρεύματα. Πρὸς τὸ τέλος τῆς παραπάνω περιόδου μποροῦμε πιά νὰ μιλήσουμε γιὰ ἕνα ἀκραιφνῶς ἀμερικανικὸ πανεπιστήμιο, ἕνα ἴδρυμα μοναδικὸ στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου, ποῦ δὲν ἔχει πιά ἀνάγκη νὰ προσβλέπῃ σὲ ἄλλα ξένα πρότυπα, ἀλλὰ ἀποτελεῖ αὐτὸ τὸ ἴδιο πρότυπο γιὰ μιὰ προοπτικὴ σὲ ἄλλα ξένα πρότυπα. Ἡ σκέψη αὐτὴ δὲν διατυμῶνεται ἀπὸ ξένα πανεπιστήμια σὲ ὁλόκληρο τὸν κόσμο. Ἡ σκέψη αὐτὴ δὲν διατυμῶνεται μὲ διάθεση καυχησιολογίας. Ἀπλούστατα, οἱ συνθῆκες, ποῦ συνέτειναν στὴ σημερινὴ διαμόρφωση τοῦ ἀμερικανικοῦ πανεπιστημίου, ὑπάρχουν καὶ στὸν ὑπόλοιπο κόσμο τώρα.

Κάθε ἔθνος, ποῦ διέρχεται περίοδο μεγάλης ἀκμῆς καὶ διεθνoῦς ἀκτινοβολίας, ἀναπτύσσει τὰ τελειότερα ἐκπαιδευτικὰ ἴδρυματα τῆς ἐποχῆς του—ἡ Ἑλλάδα πρῶτα, οἱ Ἰταλικὲς πόλεις κατὰ τὴν Ἀναγέννηση, ὀργότερα ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γερμανία καὶ, στὶς μέρες μας, οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες. Ὅλα τὰ διεθνῶς γνωστὰ καλὰ πανεπιστήμια ἀναπτύχθηκαν σὲ μεγάλες περιόδους πολιτικῆς ἀκμῆς τῶν ἐθνῶν. Σήμερα, περισσότερο παρὰ ποτὲ, ἡ παιδεία εἶναι στενὰ συνυφασμένη μὲ τὸ ποῖον ἑνὸς ἔθνους. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ, τὸ πανεπιστήμιο ἔχει καταστῆ καὶ στὴν Ἀμερική καὶ σὲ ἄλλα ἔθνη ὄργανο πρωταρχικὸ γιὰ ἐθνικὲς ἐπιδιώξεις. Τοῦτο εἶναι ἕνα φαινόμενο ἐντελῶς νέο στὴν ἱστορία καὶ ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τῆς μεταμορφώσεως, γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε.

Τὰ ἀμερικανικὰ πανεπιστήμια ἀντιμετωπίζουν τὴν στιγμή αὐτὴ τέσσερις μεγάλες καὶ ἀλληλένδετες κατηγορίες ἀναπροσαρμογῶν: Α. Ἀλματώδη ἀνάπτυξη. Β. Διαφοροποίηση τῶν ἐπιστημῶν γενικὰ καὶ τῆς διδασκομένης ὕλης εἰδικά, ἐν ὄψει τῶν συγχρόνων ἐξελίξεων καὶ ἀναγκῶν. Γ. Ἐνεργὸ ἀνάμιξη τῶν φοιτητῶν στὰ πράγματα τῆς κοινωνίας καὶ Δ. Ἀντιμετώπιση τῶν ἀλλαγῶν μέσα στὰ πανεπιστήμια καὶ τὴν κοινωνία ἀπὸ τοὺς φοιτητές. Ἡ γενικὴ φορὰ τῶν ἀναπροσαρμογῶν αὐτῶν εἶναι ἀρκετὰ εὐκρινής. Λιγώτερο φανερὸ εἶναι ποιὲς μερικώτερες ἐνέργειες ἐπιβάλλονται καὶ ποῖος ὁ προσφορώτερος χρόνος γιὰ τὴν ἀνάληψή τους.

Ἀλματώδης ἀνάπτυξη

Τὴν στιγμή αὐτὴ φοιτοῦν στὰ κολλέγια καὶ τὰ πανεπιστήμια τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἕξη περίπου ἑκατομμύρια νέοι, δηλαδὴ δυὸ φορὲς περισσότεροι, σὲ σύγκριση μὲ τὴν προηγούμενη δεκαετία. Μέσα σὲ δέκα χρόνια μόνον, τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἴδρυματα τῆς χώρας ἀντιμετώπισαν δύο φορὲς περισσότερες

ἔγγραφές ἀπὸ ὄσες ἔγιναν στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Χάρβαρντ στοὺς τρεῖς αἰῶνες ἀπὸ τὴν ἴδρυσή του.

Οἱ ἤδη ὑπάρχουσες πανεπιστημιούπολεις ἐπεκτείνονται, καὶ συγχρόνως ἰδρύονται πολλὲς νέες. Τὸ πανεπιστήμιο τῆς Καλιφόρνιας, λόγου χάρι, ἀποτελεῖται τὴν στιγμὴ αὐτὴ ἀπὸ ἑννέα πανεπιστημιακὰ συγκροτήματα (campuses) μὲ συνολικὸ ἀριθμὸ 95.000 ἔγγεγραμμένων φοιτητῶν. Τέσσερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ πανεπιστημιακὰ συγκροτήματα θὰ ὑπεριπλασιασθοῦν σὲ μέγεθος κατὰ τὴν προσεχῆ δεκαετία, τὰ δὲ ὑπόλοιπα πέντε θὰ εἶναι σὲ θέσῃ νὰ ἀπορροφήσουν 27.500 φοιτητὲς τὸ καθένα.

Ἄλλὰ ἡ ἐπέκτασις τῶν πανεπιστημιακῶν ἐγκαταστάσεων ἐν ἄρκει μόνῃ τῆς γιὰ τὴν ἱκανοποίησις τῆς ἐφέσεως ἐνὸς συνεχῶς μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ ἀπὸ νέους νὰ ἀποκτήσουν μιὰ κάποια μόρφωσις πέρα ἀπὸ τὸ γυμνασιακὸ ἐπίπεδο. Κατὰ τὴν περίοδον ποὺ προηγήθηκε τοῦ δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου, οἱ μεταγυμνασιακὲς σπουδὲς ἀποτελοῦσαν ἐξαιρέση. Σήμερα τείνουν νὰ ἀποτελέσουν τὸν κανόνα. Πρὶν ἀπὸ πενήντα χρόνια, πέντε περίπου τοῖς ἑκατὸ τῶν νέων, ποὺ ἀποφοιτοῦσαν ἀπὸ τὸ γυμνάσιον, γράφονταν στὸ πανεπιστήμιο. Σήμερα, τὸ ποσοστὸ αὐτὸ εἶναι πενήντα τοῖς ἑκατὸ. Στὴν Καλιφόρνια, ἀπὸ κάθε πέντε τελειοφοίτους γυμνασίου, οἱ τέσσερις γράφονται σὲ κάποια ἄνωτερη σχολή, καὶ σὲ λίγο τὸ ποσοστὸ θὰ εἶναι ἀκόμα μεγαλύτερον. Ἡ συγκλονιστικὴ αὐτὴ μεταβολή, ποὺ παρουσιάζει ἡ εἰκόνα τῆς παιδείας στίς Ἡνωμένους Πολιτεῖες, θὰ δημιουργήσῃ στὸ ἄμεσον μέλλον τὴν ἀνάγκη νὰ ἰδρυθῶν ἀκόμα περισσότερα κολλέγια γιὰ τετραετὴ φοίτησι, δημόσια καὶ ἰδιωτικά. Ἕνας σημαντικὸς ἐπίσης ἀριθμὸς ἀπὸ σχολῆς μὲ βραχυτέρη φοίτησι θὰ πρέπει νὰ ἰδρυθῆ, κατὰ τὸν βαθμὸ ποὺ θὰ ἐξαπλοῦται σὲ ὄλοκληρο τὸ ἔθνος ἡ κίνησις γιὰ τὴν ἴδρυσιν τῶν λεγομένων κοινοτικῶν κολλεγίων. Στὰ ἰδρύματα αὐτὰ μὲ διετὴ φοίτησι θὰ παρέχεται ὄχι μόνον τεχνικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις, ἀλλὰ θὰ διδάσκονται καὶ τὰ βασικὰ μαθήματα τῶν δύο πρώτων ἐτῶν τῶν ἀνωτέρων κολλεγίων, γιὰ ὅσους θέλουν ἐνδεχομένως νὰ συνεχίσουν ἀργότερα τίς σπουδὲς τους. Τοῦτο θὰ συντελεῖ ἐπίσης σημαντικὰ στὴν ἀποσυμφόρησις τῶν κανονικῶν πανεπιστημίων.

Ἄλλὰ ἄσχετα ἀπὸ τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο θὰ πραγματοποιηθῆ τελικὰ ὁ καταμερισμὸς τῆς εὐθύνης γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τῆς παιδείας μετὰ τὴν διαφόρου τύπου δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἰδρυμάτων, γεγονός παραμένει ὅτι ἐπίκειται μιὰ χωρὶς προηγούμενον ἀνάπτυξις τῶν πανεπιστημιούπολεων στὴ χώρα μας. Ἡ ἀνάπτυξις αὐτὴ θὰ εἶναι πρωτοφανής, ὄχι μόνον στὴν ἱστορίαν τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου.

Γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν οἱ ἀδήσεις τῶν ἐγγραφῶν στὰ πανεπιστήμια, ἔγινε ἀναγκαία ἡ ἀναπροσαρμογὴ πλείστον ἀκαδημαϊκῶν προγραμμάτων, κυρίως στὰ ἰδρύματα ποὺ ἐνισχύονται οἰκονομικὰ ἀπὸ τὸ Κράτος, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ πλήρης χρησιμοποίησις τῶν πανεπιστημιακῶν ἐγκαταστάσεων κατὰ τὴν διάρκεια ὅλου τοῦ χρόνου. Στὸ μέλλον, οἱ φοιτηταὶ θὰ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιταχύνουν τὸν χρόνον τῶν σπουδῶν τους, καὶ γενικὰ νὰ παρακολουθοῦν τίς παραδόσεις, χωρὶς νὰ δεσμεύωνται μὲ τρόπο ἀπόλυτον ἀπὸ τὴν «τάξιν» τους. Ἐκτός ἀπὸ αὐτό, θὰ τοῦς παρέχεται ἡ δυνατότητα νὰ φοιτοῦν μὲ ἐνδιάμεσες διακοπές,

ανάλογα στον χρόνο που διαθέτουν λόγω έργασίας ή τις ελλείψεις τους

Θά επεκταθῆ ἐπίσης ἀκόμα περισσότερο ἡ χρήση τῶν μηχανικῶν μέσων διδασκαλίας (τηλεόραση, μαγνητόφωνα γιὰ τὴν ἐκμάθηση ξένων γλωσσῶν, ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογισταί), μὲ σκοπὸ ἀφ' ἑνὸς τὴν ποιοτικὴ βελτίωση τῶν μαθημάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐξοικονόμηση χρόνου ἀπὸ τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ γιὰ ἄλλες, ἐπωφελεῖς ἐπιδιώξεις, ὅπως ἡ συχνὴ προσωπικὴ ἐπαφὴ καὶ συνεργασία μὲ τοὺς φοιτητές.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν θά ὀδηγήσῃ σὲ μεγαλύτερη αὐξηση τῶν μισθῶν, καὶ θά ἐπινοηθοῦν εἰδικὰ εὐεργετήματα, μὲ σκοπὸ τὴν μόνιμη δέσμευσή τους ἰπέναντι σὲ ἓνα δεδομένο πανεπιστήμιο. Ὁ ἀνταγωνισμὸς ἀνάμεσα στὰ πανεπιστήμια γιὰ τὴν ἐξασφάλιση «ἐγκεφάλων» ἔχει ἐπεκταθῆ ἄλλωστε καὶ σὲ ἄλλους τομεῖς, ὅπως εἶναι ἡ βιομηχανία καὶ τὸ Κράτος.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς αὐτὸς ἔχει ὀλοφάνερα πλεονεκτήματα ὅσον ἀφορᾷ τὶς ἀπολαυές τῶν καθηγητῶν καὶ τοῦ λοιποῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, παρουσιάζει ὅμως καὶ ὄρισμένες ἀρνητικὲς ὀψεις. Ἡ ἀξανάομενη δραστηριότητα τῆς ἀγορᾶς γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἐπιστημόνων εἶναι μοιραῖο νὰ ὀδηγήσῃ σὲ μιὰ διασάλευση τῆς ἐσωτερικῆς ἰσορροπίας μέσα σὲ ὄρισμένους ἐπιστημονικοὺς κλάδους, πρὸ πάντων στὶς φυσικὲς καὶ μηχανικὲς ἐπιστήμες, ὅπου ὑπάρχει καὶ ἡ μεγαλύτερη ζήτησις. Ὁ ἀριθμὸς τῶν διατεθειμένων νὰ διδάξουν στὰ πανεπιστήμια θά μειώνεται συνεχῶς, ἐγγίζοντας σὲ μερικὲς περιπτώσεις τὸ μηδέν, καὶ αὐτὸ ὅταν ἀκριβῶς οἱ ἀνάγκες σὲ διδακτικὸ προσωπικὸ αὐξάνονται καὶ οἱ φοιτηταὶ παραπονοῦνται ὅτι δὲν τοὺς δίνεται ἡ προσοχὴ ἢ προσοχὴ πού πρέπει. Ἡ ἄλλοτε πάγια σχέση τοῦ καθηγητῆ μὲ τὸ πανεπιστήμιο θά γίνῃ πῶ ῥευστή, μὲ συνέπεια νὰ μεταβληθῆ ἑκεῖνος βαθμιαῖα σὲ ἓνα εἶδος ἐλεύθερου ἐπαγγελματία. Οἱ κανονισμοί, πού διέπουν τὸν χρόνο ἀπουσίας ἀπὸ τὴν πανεπιστημιακὴ ἔδρα καὶ τὶς πηγές τῶν ἐσόδων τοῦ ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιο, θά καταστοῦν πῶ ἐλαστικοί.

«Κοινὴ Ἀγορὰ» ἐρευνῶν

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μεγάλη ἐπέκταση τῶν εἰδικευμένων ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, θά ἐνταθῆ ἡ ὑπάρχουσα τάση γιὰ συνεργασία ἀνάμεσα στὰ πανεπιστήμια, ἀκόμα καὶ γιὰ συγχώνευση μεταξὺ τους, μὲ σκοπὸ νὰ καταστοῦν πῶ ἀποδοτικά, πρὸ πάντων ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατάρτιση τῶν τελειοφοίτων καὶ τὴν διεξαγωγὴ διαφόρων προγραμμάτων ἐρευνῶν. Καμμιά βιβλιοθήκη δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι πλήρης, οὔτε ἡ διδασκόμενη ὕλη πάντα χωρὶς κάποιες ἀτέλειες. Μερικὰ ἐργαστήρια ἀπασχολοῦνται πλήρως καὶ μὲ τὸν πῶ χρήσιμο τρόπο, ὅταν χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ δύο καὶ τρεῖς πανεπιστήμια συγχρόνως. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού τὰ ἔνδεκα πανεπιστήμια τῶν κεντροδυτικῶν Πολιτειῶν συνέστησαν τὴν λεγόμενη Ἐπιτροπὴ Συνεργασίας. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἀποσκοπεῖ στὴν ἐνσωμάτωση τῶν βιβλιοθηκῶν, πού διαθέτουν τὰ συνεργαζόμενα ἰδρύματα, τὴν δημιουργία μιᾶς «κοινῆς ἀγορᾶς» ἐγκεφάλων καὶ τεχνικῶν μέσων γιὰ τὴν καλύτερη κατάρτιση τῶν τελειοφοίτων, τὴν διαφοροποίηση τῶν ἐργαστηριακῶν τους ἐγκαταστάσεων μὲ

βάση τὴν κοινοχρησία (ὥστε νὰ ἀποφεύγεται ἡ σπατάλη δυνάμεων), καὶ τὴν ἐξειδίκευση κάθε πανεπιστημίου στὴν διδασκαλία μιᾶς μόνον ἀπὸ τὶς διάφορες ἕξενες γλῶσσες. Κάτι ἀνάλογο ἐπιχειρεῖται καὶ ἀνάμεσα στὰ κολλέγια, πού ἀποτελοῦν τὸ πανεπιστήμιο τῆς Καλιφορνίας, καθὼς ἐπίσης μεταξὺ τῶν πανεπιστημίων Μπέρκλυ καὶ Στάνφορντ. Τὸ Χάρβαρντ καὶ τὸ Τεχνολογικὸ Ἰνστιτοῦτο τῆς Μασαχουσέτης, τὸ Πρίνστον καὶ τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πενσυλβανίας, γιὰ νὰ ἀναφέρωμε μερικὰ μόνον, ἔχουν ἐπίσης υἰοθετήσῃ σύστημα κοινοπραξίας γιὰ τὴν διεξαγωγή τῶν ἐπιστημονικῶν τους ἐρευνῶν.

Κάθε περίοδος γρήγορης ἀναπτύξεως ἔχει τὸ πλεόνασμα τῆς ἐλαστικότητος. Προωθεῖ ἐπίσης τὸ ἐφευρετικὸ πνεῦμα. Ἡ ἴδρυση νέων πανεπιστημίων ἢ παραρτημάτων, ἐπιτρέπει τὴν ἄμεση υἰοθέτηση τῶν πλέον συγχρόνων ἰδεῶν καὶ μεθόδων, πρᾶγμα πού, προκειμένου γιὰ ἓνα παλιὸ πανεπιστήμιο, θὰ ἀπαιτοῦσε δαπανηρὰ καὶ ἐπιμοχθη διαδικασία. Τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Καλιφορνίας, λόγου χάρι, ὀργανώνει τὸ νέο παράρτημα τῆς Σάντα Κρουζ μετὰ τὴν μορφή σειρᾶς μικρῶν κολλεγίων οἰκοτρόφων, πού τὸ κάθε ἓνα τους ἐπιδίδεται σὲ ἓνα μόνον εἶδος ἀπὸ σπουδῆς. Τὸ παράρτημα Ἔρβιν, τοῦ ἰδίου πανεπιστημίου, μελετᾷ πρὸς τὸ παρὸν τὶς δυνατότητες συνδυασμοῦ τῆς προφορικῆς διδασκαλίας μετὰ τὴν διεξαγωγή ἐρευνῶν ἀπὸ ὀργανωμένους ὁμάδες φοιτητῶν, πού θὰ ἐπιλέγωνται εἰδικὰ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό. Τὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Εἰρηνικοῦ, στὸ Στόκτον τῆς Καλιφορνίας, ἔχει ἰδρύσει κολλέγιο οἰκοτρόφων, ὅπου οἱ παραδόσεις γίνονται ἀποκλειστικὰ στὴν ἰσπανικὴ γλῶσσα. Συμπέρασμα: Ἡ ἐκρηκτικὴ αὔξηση τῶν ἐγγραφομένων νέων στὰ πανεπιστήμια, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μειονέκτημα τῆς συμφορήσεως πού προκαλεῖ, ἔχει καὶ μιὰ πλευρὰ θετικὴ: Παρέχει στὰ κολλέγια καὶ τὰ πανεπιστήμια ἄπειρες εὐκαιρίες γιὰ ἐκσυγχρονισμό.

Ἡ ἐξόρμηση τῶν νέων γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἀνωτέρας μορφώσεως, πού παρατηρεῖται στὶς μέρες μας, δὲν ἀποτελεῖ φυσικὰ ἀμερικανικὸ μόνον φαινόμενο. Οἱ στατιστικῆς δείχνουν μιὰ τεράστια αὔξηση στὸν ἀριθμὸ τῶν μαθητῶν τῆς Μέσης Ἑκπαίδευσεως σὲ ὅλοκληρο τὸν κόσμον. Οἱ ἐγγραφές, κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ 1950, αὐξήθηκαν γιὰ μὲν τὴ Μέση Ἑκπαίδευση κατὰ 81%, γιὰ δὲ τὴν Ἀνωτάτη κατὰ 71 %.

Ἀπὸ τὴν πνευματικὴ «ἐλίτ» στὶς μορφωμένες μάζες

Ὅλα τὰ δεδομένα, τόσο στὴ χώρα μας ὅσο καὶ στὸ ἐξωτερικὸ, δείχνουν καθαρὰ πὼς τὴν στιγμή αὐτὴ παριστάμεθα μάρτυρες τῆς ἀνατροπῆς δύο προαιωνίων ἀντιλήψεων. Ἡ μία εἶναι ὅτι ἡ ἀνώτερη παιδεία ἀποτελεῖ φυσικὸ προνόμιο μιᾶς μικρῆς «ἐλίτ». Ἡ ἄλλη ὅτι ἓνα μικρὸ ποσοστὸ μόνο τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας εἶναι πνευματικὰ σὲ θέση νὰ ἐπωφεληθῇ μιᾶς κάποιας ἀνωτέρας παιδείας. Ἡ τεράστια ἀνάπτυξη τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας προκάλεσε διάφορες ἐπιπτώσεις ἀνω στὰ διάφορα ἀμερικανικὰ πανεπιστήμια. Μερικὰ, κατὰ κανόνα ἰδιωτικὰ, ὕψωσαν γύρω τους τείχη καὶ μεταβλήθηκαν σὲ ἓνα εἶδος ἀριστοκρατικῶν καταφυγίων, πού προστατεύουν διδάσκοντες καὶ διδασκομένους ἀπὸ τὴν τύρβη τοῦ ὄχλου. Ἄλλα, κατὰ κανόνα δημόσια, ἀσφυκτιοῦν κάτω ἀπὸ τὴν πίεση

τῶν βαρβάρων ὄρδῶν, πού συνωθοῦνται ἔξω ἀπὸ τὶς πύλες τους γιὰ νὰ ἀποκτήσουν μὀρφωση καὶ καλλιέργεια.

Οἱ ἀριστοκρατικοὶ πύργοι ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν προσφέρουν στὸν καθηγητή, πού θέλει νὰ ἀποφύγη τοὺς εἰσβολεῖς — καὶ πολλοὶ θέλουν — ἀσφαλὲς καταφύγιο. Ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ πανεπιστημίου θὰ ἀποτελῆ ὅλο καὶ περισσότερο ἓνα φαινόμενο μεμονωμένο στὴν μελλοντικὴ κοινωνία. Τὸ ἄλλο, ἀντιθέτως, πού ἀφήνει τὶς πύλες του ἀνοικτὲς σὲ ὅλους, θὰ ὑποστῇ μὲν τὶς ὀδύνης τῆς προσαρμογῆς, ἀλλὰ θὰ βγῆ ἀπὸ τὴν δοκιμασία πὺδ ἰσχυρὸ καὶ μὲ θέση πὺδ νευραλγικὴ στὴ σύγχρονη δυναμικὴ κοινωνία. Θὰ εἶναι πὺδ εὐχάριστο νὰ φοιτᾷ ἢ νὰ διδάσκη κανεὶς στὸ πρῶτο, ἀλλὰ θὰ ἀποτελῇ συνεχῶς μεγαλύτερη παραφωνία μέσα στὸν σύγχρονο κόσμο. Τὸ δεύτερο δὲν θὰ εἶναι μὲν ιδεώδης τόπος διαμονῆς, ἀλλὰ σὲ ἀντάλλαγμα θὰ προσφέρη μιὰ ἀφθονία ἀπὸ σύγχρονους πνευματικὸς ἐρεθισμούς, σύγχρονα προβλήματα, πού θὰ κεντρίζουν τὸ ἐφευρετικὸ πνεῦμα τῶν φοιτητῶν. Θὰ προσφέρη ἐπίσης μιὰ πὺδ μεγάλη συμμετοχὴ στὴ ζωὴ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Καὶ τὰ δύο εἶδη πανεπιστημίων θὰ ἐξακολουθήσουν, φυσικὰ, νὰ παίζον κάποιον ρόλο στὴν ζωὴ τοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ οἱ ρόλοι αὐτοὶ θὰ ἀπομακρύνονται συνεχῶς περισσότερο ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο.

Στροφή πρὸς τὶς Θετικὲς Ἐπιστῆμες

Δεύτερος σημαντικὸς παράγων, πού ἐπέδρασε στὴν μεταβολὴ τῶν δεδομένων τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας τῆς Ἀμερικῆς, εἶναι τὸ γεγονός πὺς οἱ γνώσεις ἀυξάνονται μὲ τὸν ἴδιο ἐκρηκτικὸ ρυθμὸ πού ἀυξάνεται ὁ πληθυσμὸς. Ἀλλάξε ἐπίσης, μὲ τρόπο θεαματικὸ, ἡ ἔκταση τῆς ζήτησεως τῶν διαφόρων ειδικοτήτων, καὶ τὰ πανεπιστήμια, φυσικὰ, ἀναγκάζονται νὰ ἀνταποκριθοῦν στὶς νέες ἀπαιτήσεις. Ἡ τεράστια αὔξηση τῶν ἀναγκῶν σὲ μηχανικούς, φυσικοὺς ἐπιστήμονες καὶ γιατροὺς σημαίνει ἀνάπτυξη τῶν ἀντιστοιχῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ γεννῶνται νέα ἐπαγγέλματα, ἢ ἀπὸ τὰ ἤδη ὑπάρχοντα μερικὰ ἀναγνωρίζονται καὶ τυπικὰ σὰν τέτοια, ὅπως λόγου χάρη, οἱ δημόσιες σχέσεις ἢ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ. Γιὰ ὅλα αὐτὰ ὁ πανεπιστήμιο ἀποτελεῖ φιλόξενο λιμάνι.

Ἐπίσης, ὁ ἐπιστημονικὸς κλάδος, πού παρουσιάζει σήμερα τὴν μεγαλύτερη ἀνάπτυξη, εἶναι ἀναμφισβήτητα ἡ βιολογία. Ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε βασιλευσε σὰν μονάρχης ἀπόλυτος ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως, συντελεῖται σήμερα μιὰ πραγματικὴ ἐπανάσταση. Προσπάθειες κάποιας ταξινομήσεως εἶχαν γίνει καὶ στὸ παρελθόν, ἀλλὰ σήμερα υἰόθετοῦνται νέες μέθοδοι, παρόμοιες τῶν ἀναλυτικῶν μεθόδων στὴ φυσικὴ καὶ τὴν χημεία. Ὅλοι οἱ ζῶντες ὄργανισμοὶ ἀποτελοῦν πολὺπλοκούς λαβύρινθους πού κεντρίζουν τὸν ἐρευνητή. Σήμερα, εἴμαστε πὺδ σὲ θέση νὰ διαβάσωμε τὸν «κρυπτογραφικὸ κώδικα τῆς ζωῆς», σὲ λίγο θὰ τὸν ἔχωμε ἐρμηνεύσει, καὶ δὲν ἀπέχει πολὺ ἢ στιγμὴ πού θὰ μποροῦμε νὰ τὸν χρησιμοποιοῦμε. Πρόκειται γιὰ τεραστίαις σημασίας ἐπιστημονικὴ ἀνακάλυψη, πού προκαλεῖ τὸν ἴλιγγο. Τὰ μυστικά τοῦ ἀτόμου, πού ἄλλαξαν ριζικὰ καὶ, ἐξακολουθοῦν νὰ ἀλλάζουν τὴ ζωὴ στὸν πλανήτη μας, ἴσως ἀποδειχθοῦν στὸ τέλος λιγώτερο σημαντικὰ ἀπὸ τὰ μυσ-

στικά, πού προσπαθεῖ νὰ ἀποκαλύψῃ ἡ γενετική ἐπιστήμη. Ἐν τὸ πρῶτο μισό τοῦ 20οῦ αἰῶνα ὑπῆρξε ἡ ἐποχὴ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, εἶναι πολὺ πιθανὸ πὼς τὸ δεύτερο μισό θὰ ἀποδειχθῇ ἡ ἐποχὴ τῆς Βιολογίας. Οἱ πόροι τῶν πανεπιστημίων θὰ χρησιμοποιοῦνται ἀφειδῶς γιὰ τὶς ἔρευνες τῆς νέας βιολογίας καὶ τῆς νέας λατρικῆς καὶ γεωπονικῆς, μολονότι οἱ ἐπιστήμες αὐτὲς παίρνουν ἤδη τὴ μερίδα τοῦ λέοντος ἀπὸ τὰ σχετικὰ κονδύλια. Εἰδικά, ὅσον ἀφορᾷ τὶς ἔρευνες καὶ τὰ πειράματα τῆς λατρικῆς, φαίνεται ὅτι βρισκόμαστε μπροστὰ ἀπὸ μιὰ πραγματικῶς ἐπαναστατικὴ ἀλλαγὴ

Ἐνα ἄλλο πεδίο πνευματικῆς δραστηριότητος, πού παρουσιάζει σαφῆ σημεῖα ἀνθήσεως, εἶναι οἱ λεγόμενες δημιουργικὲς τέχνες, οἱ ὁποῖες ὡς τώρα ἀποτελοῦσαν τὸ παραπεταμένο παιδί, τὴν Σταχτοπούτα τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κόσμου. Ἡ Ἀμερικὴ σφύζει σήμερα ἀπὸ δημιουργικότητα στοὺς τομεῖς τῆς ζωγραφικῆς, τῆς μουσικῆς, τῆς λογοτεχνίας καὶ τοῦ θεάτρου. Σὲ ἐλάχιστα ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου παρατηρεῖται κάτι τέτοιο. Ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Γερμανία, ἡ Ρωσία, ἡ Ἀγγλία καὶ οἱ Κάτω Χῶρες πέρασαν ὅλες ἀπὸ περιόδους μεγάλης καλλιτεχνικῆς ἀνθήσεως. Τώρα εἶναι ἡ σειρὰ τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι ἀλήθεια πὼς τὰ πανεπιστήμια ὑπῆρξαν μέχρι τώρα πιδ φιλόξενα στὸν κριτικὸ ἢ τὸν ἱστορικὸ τῆς τέχνης ἀπὸ ὅ,τι στὸν καθεαυτὸ δημιουργό. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς βρῖσκει ἄλλοῦ καταφύγιο καὶ προστασία. Αὐτὸ ἄλλωστε, πού ἔκανε τὶς Φυσικὲς Ἐπιστήμες νὰ φθάσουν ἐκεῖ πού ἔφθασαν εἶναι ἀκριβῶς ἡ δημιουργικότητά τους. Ἴσως συμβῇ τώρα τὸ ἴδιο μὲ τὶς ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστήμες, παρ' ὅλο πού στὸ πεδίο αὐτὸ ὑπάρχουν πολὺ λιγώτερα περιθώρια γιὰ ἀνακαλύψεις, ἀπὸ ὅ,τι στὶς Φυσικὲς Ἐπιστήμες καὶ τὰ κριτήρια τῆς ἀξιολογήσεως εἶναι, ἀπὸ τὴν φύση τους, λιγώτερο ξεκάθαρα. Ὁ ἱστορικὸς τῆς δημιουργικῆς τέχνης τοῦ παρελθόντος καὶ ὁ κριτικὸς τῆς σύγχρονης τέχνης θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ παίζουν ρόλο πολὺ σημαντικόν. Ἀλλὰ τὰ πανεπιστήμια θὰ πρέπει νὰ βροῦν τρόπους νὰ δεχθοῦν στοὺς κόλπους των καὶ τοὺς καθεαυτὸ δημιουργοὺς, ἂν θέλουν νὰ παίξουν κάποιον ρόλο στὸ ἔργο τῆς ἀνθήσεως τῶν τεχνῶν, πού παίζεται τὴν στιγμὴ αὐτὴ στὴν ἀμερικανικὴ σκηνή.

Οἱ μεγάλες δυνατότητες γιὰ ἀνάπτυξη — μηχανικὲς καὶ φυσικὲς ἐπιστήμες, λατρικὴ, προσφάτως διαμορφωθέντα ἐπαγγέλματα, βιολογία καὶ δημιουργικὲς τέχνες, γιὰ νὰ ἀναφέρωμε μερικὰ μόνο παραδείγματα — δημιουργοῦν προβλήματα ἰσορροπίας. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πὼς ἡ ἰσορροπία εἶναι κάτι πού μεταβάλλεται συνεχῶς, ἀνάλογα πρὸς τὰ ἐπίσης συνεχῶς μεταβαλλόμενα δεδομένα τῆς πραγματικότητος. Ἴσορροπία δὲν σημαίνει ἰσότητα στὴν μεταχείριση — καταμερισμὸ λόγου χάρη τοῦ χρόνου μεταξὺ διδασκαλίας καὶ ἔρευνας, θεωρητικῶν ἢ θετικῶν ἐπιστημῶν σὲ ἴσα μέρη μὲ ἕναν ξερὰ μηχανικόν, ἀναλλοίωτον τρόπο. Ἡ δυναμικὴ τῆς ἰσορροπίας δὲν ἐπεφύλαξε τὴν ἴδια μεταχείριση στὸν ἐπιστήμονα πού ζοῦσε στὴν Πάδουα τὸ 1300, ὅταν ὁ Τζιόττο ζωγράφιζε τὰ «φρέσκα» του στοὺς τοίχους τοῦ παρεκκλησιῶ τῆς Ἀρένα, οὔτε στὸν ζωγράφο πού ζοῦσε στὴν ἴδια πόλιν τὸ 1600, ὅταν ὁ Γαλιλαῖος δίδασκε ἀπὸ τὴν πρόχειρη ἔδρα του. Ἡ ἰσορροπία δὲν εἶναι κάτι πού προσδιορίζεται ἀπὸ τὴ ζυγαριὰ τῆς τυφλῆς Θέμιδος, μὲ τρόπο σχηματικόν.

Ἡ οὐσία τῆς ἰσορροπίας συνίσταται ἀκριβῶς στὴν ἔξισορρόπηση τοῦ βαθμοῦ τῆς ὑποστηρίξεως πρὸς μιὰ ἐπιστήμη, σύμφωνα μὲ τὴν δημιουργικὴ δραστηριότητα ποὺ αὐτὴ ἐπιδεικνύει καὶ σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες σὲ εἰδικότητες καὶ ὑπηρεσίες, ποὺ ἔχει μιὰ κοινωνία σὲ δεδομένη στιγμή. Κανένα ποσοστὸ δὲν μπορεῖ νὰ μένη σταθερὸ καὶ ἀναλλοίωτο. Τὸ μόνο βέβαιο εἶναι ὅτι θὰ ἀποτελοῦσε σφάλμα ἢ ὀποιαδήποτε ἀπόπειρα γιὰ μιὰ τεχνητὴ διατήρηση τῆς σημερινῆς ἰσορροπίας σὲ μελλοντικὴ περίοδο, στὴν θὰ ἔχη παύσει ἐνδεχομένως νὰ ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα. Πῶς θὰ ἐπιτευχθοῦν τὰ καλύτερα δυνατὰ ἀποτελέσματα στὸν κόσμον γενικὰ καὶ στὸ πανεπιστήμιον εἰδικά; Ἡ ἀπάντηση σὲ αὐτὸ τὸ ἐρώτημα θὰ δώσῃ καὶ τὸ μόνο ὀρθὸ περιεχόμενον στὴν ἔννοια τῆς ἰσορροπίας.

Ἡ βιομηχανία τῶν γνώσεων

Τρίτη αἰτία γιὰ τὴν τεράστια μεταβολή, ποὺ συντελεῖται στὸ σύγχρονον πανεπιστήμιον, εἶναι ἡ ἐνεργὸς ἀνάμιξή του στὴν πρακτικὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους. Ἡ βαθύτερη αἰτία τῆς ἀναμίξεως αὐτῆς εἶναι, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ἡ ἐμφάνιση τοῦ φαινομένου ποῦ, ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ὀνομάσωμε, «βιομηχανία τῶν γνώσεων». Ἡ «βιομηχανία» αὐτὴ ἀποκτᾷ συνεχῶς πιὸ μεγάλη σημασία γιὰ τὴ λειτουργία τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἀπασχολεῖ ἕνα συνεχῶς ἀυξανόμενον ἀριθμὸ ἀπὸ ἐπιστήμονες ἀνωτέρας στάθμης. Ἡ παραγωγή, διανομὴ καὶ κατανάλωση τῶν «γνώσεων», σὲ ὅλες τὶς μορφές, λέγεται ὅτι ἀντιστοιχεῖ στὰ 29% τοῦ ἀκαθαρίστου ἐθνικοῦ προϊόντος, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Φρίτς Μάτσλαπ, ἀξίζει δὲ νὰ σημειωθῇ ἐδῶ ὅτι ὁ ρυθμὸς μὲ τὸν ὁποῖο αὐξάνεται ἡ «παραγωγή τῶν γνώσεων» εἶναι κατὰ δύο φορές μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν ρυθμὸ μὲ τὸν ὁποῖο αὐξάνεται ἡ οἰκονομία στὸ σύνολό της. Εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητο ὅτι ποτὲ πρὶν στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου οἱ γνώσεις δὲν ἔπαιξαν ρόλο τόσο ἀποφασιστικῶς στὴ ζωὴ μιᾶς ὀλόκληρης κοινωνίας, ὅσο σήμερα. Ἔτσι, αὐτὸ ποὺ ἔγινε μὲ τὴν αἰμομηχανή στὸ δεῦτερον μισὸ τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ τὸ αὐτοκίνητο κατὰ τὸ πρῶτον μισὸ τοῦ παρόντος — στὴν ἀποτέλεσαν κεντρικοὺς πυρῆνες γιὰ μιὰ ἐθνικὴ ἀνάπτυξη — ἴσως ἐπιτευχθῇ στὶς ἐπόμενες δεκαετίες μὲ τὴν «βιομηχανία τῶν γνώσεων», τῶν ὁποίων φυσικὸ ἐργαστάσιον εἶναι τὸ πανεπιστήμιον. Μὲ κάποια ἀπροσεμία καὶ ἐπιφυλακτικότητα, πανεπιστήμιον καὶ κοινωνία ἤδη περνοῦν ἀπὸ μιὰ περίοδο συγχωνεύσεως, ἡ ὁποία σὲ μερικὸς τομεῖς βρίσκεται σὲ στάδιον ἀρκετὰ προχωρημένο. Τὰ τεράστια ἀναπτυσσόμενα βιομηχανικὰ συγκροτήματα γύρω ἀπὸ τὸν Ἅγιο Φραγκίσκο καὶ τὴν Βοστώνη ἀπηχοῦν τὴν ὑπαρξὴ τῶν πανεπιστημίων στὶς ἀντίστοιχες περιοχάς. Τὸ Στέρλιν Φόρεστ, ἔξω ἀπὸ τὴν Νέα Ὑόρκη, ἐπαφεται ἀπὸ τὸ νεοϊδρυθὲν ἐκεῖ πανεπιστήμιον, γιὰ νὰ προσελκύσῃ νέες βιομηχανίες. Ἡ ἴδια ἡ βιομηχανία, ἄλλωστε, εἰσδύει συχνὰ στὰ πανεπιστημιακὰ ἐργαστήρια, γιὰ νὰ ἀποσπᾷ τις νέες ἀνακαλύψεις, σχεδὸν τὴν στιγμή ποὺ γενιοῦνται. Διάφοροι πράκτορές της, ἀντὶ νὰ ἀναμείνουν ἔξω ἀπὸ τὶς πύλες τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων γιὰ νὰ στρατολογήσουν τοὺς νέους ἐπιστήμονες, μπαίνουν στοὺς διαδρόμους τῶν πανεπιστημίων. Ἔτσι, τὸ πανεπιστήμιον ἀποκτᾷ καὶ αὐτὸ μὲ τὴν σειρά του σχέσιν στενὴ μὲ τὴν βιομηχανία.

Γενικά, τὸ πανεπιστήμιο καὶ ὠρισμένοι τομεῖς τῆς βιομηχανίας τείνουν νὰ ἐξομοιωθοῦν. Μὲ τὴν διείσδυση τοῦ πανεπιστημίου στὸν κόσμον τῆς βιομηχανίας, ὁ καθηγητὴς — τουλάχιστον τῶν φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν — τείνει νὰ ἀποκτήσῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐπιχειρηματία. Ἡ βιομηχανία, ἄλλωστε, ἀποκτᾷ, μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ἀφθονή πικρὴ πείρα τῆς ἐλευθερίας ποὺ ἐπικρατεῖ στοὺς πνευματικοὺς κύκλους καὶ μαθαίνει πῶς πρέπει νὰ φέρεται σὲ ἓνα προσωπικό, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ διανοουμένους. Οἱ δύο αὐτοί, τόσο διάφοροι ἄλλοτε, κόσμοι τείνουν τώρα νὰ συγχωνευθοῦν, τόσο στὴν πράξη, ὅσο καὶ στὴν ψυχολογία.

Τὸ New Deal, τὸ κοινωνικο-οικονομικὸ πρόγραμμα τοῦ προέδρου Ρούζβελτ κατὰ τὴν δεκαετία τοῦ 1930, καθὼς καὶ τὸ New Frontier τῆς δεκαετίας τοῦ 1960, ἔφεραν πολλοὺς καθηγητὲς πανεπιστημίων σὲ νευραλγικὲς κυβερνητικὲς ὑπηρεσίες στὴν Οὐάσιγκτον. Στὸ Οὐίτσόνσιν, πρὶν ἀπὸ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον πόλεμον, τὸ πανεπιστήμιο καὶ ὁ κυβερνητὴς τῆς Πολιτείας στὸ Μάντισον συνεργαζόταν μὲν, ἀλλὰ τοῦτο ἀποτελοῦσε ἐξαίρεση. Σήμερα, τὸ πανεπιστήμιο αὐτὸ τείνει νὰ ταυτισθῇ μὲ τὸ κυβερνεῖο καὶ τὸ κοινοβούλιον τῆς Πολιτείας. Οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ νέες ἰδέες γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ σύγχρονα προβλήματα, οἱ κρατικὲς ὑπηρεσίες ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἐμπειρογνώμονες γιὰ νὰ ἐπιλύσουν τὰ παλαιὰ καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου εἶναι φυσικὰ ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος νὰ βοηθήσῃ καὶ στὶς δύο περιπτώσεις. Ὁ Keynes, στὴ Γενική Θεωρία του, ἔγραφε τὰ ἑξῆς: «... οἱ ἰδέες τῶν οικονομολόγων καὶ τῶν κοινωνιολόγων, ὅχι μόνον ὅταν εἶναι ὀρθές, ἀλλ' ἀκόμα ὅταν εἶναι λαθεμένες, ἔχουν πολὺ μεγαλύτερη δύναμη ἀπὸ ἐκείνη ποὺ τοὺς ἀγανατίζει συνήθως. Δὲν θὰ ἦσαν μάλιστα ὑπερβολὴ ἂν ἔλεγε κανεὶς πῶς οἱ ἰδέες αὐτὲς κυβερνοῦν γενικὰ τὸν κόσμον. Οἱ ἄνθρωποι μὲ τὸ πρακτικὸ μυαλό, ποὺ φανταζόνταν τὸν ἑαυτὸ τους ἐντελῶς ἀπαλλαγμένο ἀπὸ οποιαδήποτε πνευματικὴ ἐπίδραση, εἶναι συνήθως (καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνονται) σκλάβοι κάποιου παραγωγμένου οικονομολόγου. Μερικοὶ τρελλοὶ σὲ ὑπεύθυνες θέσεις, ποὺ ἐμπνέονται διήθεν τὰ προγράμματά τους ἀπὸ μυστηριώδεις φωνές, ἀντλοῦν ἀπλῶς τὶς ἀνοησίες τους ἀπὸ κάποιον καλαμαρῖ, ποὺ ἔτυχε νὰ διαβάσουν ὅταν ἦσαν νέοι. Εἶμαι πεπεισμένος πῶς ἡ δύναμη τῶν ὀργανωμένων συμφερόντων ὑπερτιμᾶται πολὺ σὲ σύγκρισιν πρὸς τὴν βριδυφλεγῆ ὑπουλὴ δύναμη τῶν ἰδεῶν».

Ὅπως συνέβηκε, λόγου χάρι, μὲ τὶς ἰδέες τοῦ Keynes!

Ὁ νέος ρόλος τοῦ Ὅμοσπονδιακοῦ Κράτους

Ἡ ἐπίδραση τῆς κοινωνίας πάνω στὴν διαμόρφωση τῶν ἀμερικανικῶν πανεπιστημίων πραγματοποιεῖται συνεχῶς πλεονάζοντα μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Ὅμοσπονδιακοῦ Κράτους, κυρίως μὲ τὴν χρηματοδότηση τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν. Ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν πανεπιστημίων ἀπὸ τὸ Κράτος, ποὺ ἔλαβε τεράστια ὥθηση κατὰ τὴν διάρκεια καὶ μετὰ τὸν δεύτερον Παγκόσμιον πόλεμον, ἔχει ἀλλάξει ἤδη τὴν φυσιογνωμίαν τῶν κυριωτέρων ἀμερικανικῶν πανεπιστημίων, σχεδὸν ὅσο ἡ κίνηση τῆς παραχωρήσεως γαιῶν στὰ πανεπιστήμια πρὶν ἀπὸ ἓνα αἶψον. Ἡ παρεχόμενη ὀμοσπονδιακὴ κυβερνητικὴ ἐνίσχυση ἔχει καταστήσῃ σήμερα ὁ σημαντικώτε-

ρος παράγων τοῦ ἀπὸ τὰ πανεπιστήμια ἐπιτελουμένου ἔργου, τὰ δὲ ποσὰ ποῦ δαπανῶνται σχετικῶς εἶναι σημαντικά. Τὸ 1960, ἡ Ἀνωτάτη Παιδεία πῆρε ἀπὸ τὸ Ὁμοσπονδιακὸ Κράτος σὰν ἐνίσχυση τὸ ποσὸ τοῦ ἐνὸς καὶ μισοῦ δισεκατομμυρίου δολλαρίων, δηλαδή ἑκατὸ φρεῖς περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι πρὶν ἀπὸ εἰκοσι χρόνια. Τὸ ἕνα τρίτο ἀπὸ τὰ ποσὰ αὐτὸ χρηρηγήθηκε σὲ διάφορα κέντρα ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, ποῦ δροῦσαν σὰν παρρητήματα διαφόρων πανεπιστημίων. Τὸ ἄλλο τρίτο δόθηκε γιὰ προγράμματα ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, μέσα σ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πανεπιστήμια. Τὸ ὑπόλοιπο τρίτο πῆρε σὲ διαφόρους ἄλλους σκοποὺς — λόγου χάρη γιὰ στεγαστικὰ δάνεια καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν, ὑποτροφίες, μεταπτυχιακὰ προγράμματα κ.ο.κ. Τὸ τελευταῖο ἀπὸ αὐτὰ τὰ κονδύλια δαπανήθη ἀπὸ κοινού γιὰ πανεπιστήμια, κολλέγια καὶ ἄλλες ἀνώτερες σχολές. Τὰ δύο πρῶτα ὅμως χρηρηγήθησαν ἀποκλειστικὰ σὲ πανεπιστήμια, καὶ μάλιστα σχετικῶς λίγα ἀπὸ ὅσα ὑπάρχουν.

Τὸ θέμα ἐδῶ δὲν εἶναι τόσο ὁ ἔλεγχος, ποῦ μπορεῖ νὰ ἀσκήση μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ Ὁμοσπονδιακὸ Κράτος πάνω στὰ πανεπιστήμια. Μὲ σπάνιες ἐξαιρέσεις, δὲν ὑπῆρξε, τουλάχιστον μέχρι τώρα, κακῶς ἐννοούμενος καὶ συνεπῶς ἐπιβλαβὴς τέτοιος ἔλεγχος. Τὸ οὐσιαστικὸ πρόβλημα ἔγκειται μᾶλλον στὴν ἔμμεσα ἀσκούμενη ἐπίδραση "Ας ὑποθέσωμε πῶς ἕνας κρατικὸς οργανισμὸς ἀναθέτει σὲ ἕνα πανεπιστήμιο τὴν ἐκτέλεση ἔργου, λόγου χάρη μίᾳ τεχνικῆς μελέτης. Τὸ πανεπιστήμιο δὲν εἶναι, φυσικὰ, ὑποχρεωμένο νὰ τὴν δεχθῆ. Συνήθως ὅμως τὴν δέχεται, ὅποτε μπαίνουν σὲ ἐνέργεια οἱ ἐπιδράσεις γιὰ τίς ὁποῖες μιλήσαμε. Οἱ ἐπιδράσεις αὐτὲς ὑπῆρξαν ὡς τώρα καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι σημαντικῆς. Ὅτι εἶναι διακριτικῆς καὶ βραδυνοεργεῖς, τίς καθιστᾷ ἀκόμα πιὸ ἰσχυρές.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ βγαίνει πῶς τὸ πανεπιστήμιο δὲν εἶναι πιὰ ἐντελῶς κυρίαρχο τῆς μοίρας του. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὰ ἔσοδα ἀπὸ δίδακτρα, δωρεές καὶ κληροδοτήματα ὅπως οἱ διάφορες ἐπιχορηγήσεις ἀπὸ τίς Πολιτεῖες, ὑπόκεινται στὴν συνηθισμένη διαδικασία τῆς διαθέσεως κονδυλίων βάσει εἰδικοῦ προϋπολογισμοῦ, ποῦ ὑπόκειται σὲ τροποποιήσεις ἀνάλογα πρὸς τίς ἐσωτερικῆς ἀνάγκες καὶ ἄλλο φορὰ. Τὴν ποσὰ ὅμως, ποῦ χρηρηγοῦνται ἀπὸ τὸ Ὁμοσπονδιακὸ Κράτος γιὰ τὴν διδασκαλίαν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, ἀποτελοῦν συνήθως ἀντικείμενο εἰδικῆς συμφωνίας μεταξὺ τοῦ ἀρμοδίου κρατικοῦ φορέως καὶ τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς ἐπιστημονοῦς, μὲ συνέπεια νὰ παρακάμπτεται ἡ συνήθη διαδικασία ἐλέγχου. Τοῦτο σημαίνει ὅτι συχνὰ τὰ 20, τὰ 50, ἀκόμα καὶ τὰ 80% τῶν συνολικῶν δαπανῶν ἐνὸς πανεπιστημίου δὲ πραγματοποιοῦνται μέσα ἀπὸ τὴν κανονικὴν ὁδόν. Οἱ δαπάνες αὐτὲς ἐπιδροῦν ἀκολουθῶς καὶ πάνω στὶς ὑπόλοιπες δαπάνες τοῦ πανεπιστημίου — παραχώρηση διαθέσιμου χώρου, κατανομή χρόνου μεταξὺ παραδόσων καὶ ἔρευνας, κλπ. — καθορίζουν δὲ ἐ τὸς ἀπὸ αὐτὸ σὲ σημαντικὸν βαθμὸν τὴν γρηγορὴν ἢ μὴ ἀνάπτυξιν τῶν σχετικῶν πανεπιστημιακῶν κλάδων. Ἔτσι, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβωμε καλὰ καλὰ, τὸ πανεπιστήμιο ἀλλάζει ὄψη.

Συμφιλίωση θεωρίας και πράξεως

Πολλοί τρέφουν ένδοιασμούς άναφορικά με την άνάμιξη τοῦ πανεπιστημίου στην ζωή τῆς κοινωνίας ἀπό την μιὰ μεριά και τοῦ κράτους στην ζωή τοῦ πανεπιστημίου ἀπό τήν ἄλλη. Ὁμολογουμένως, ἡ ἐπίδραση τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Κράτους σέ μερικές τουλάχιστον πτυχές τῆς πανεπιστημιακῆς ζωῆς δικαιολογεῖ τήν συνεχῆ ἐπαγρύπνηση. Δέν ὑπάρχει ὅμως λόγος νά προκληθοῦν φόβοι, με τόν ὄρο φυσικά πῶς τὸ πανεπιστήμιο θά διατηρήσῃ τήν ἐλευθερία τῆς ὑστατης ἐκλογῆς, προκειμένου νά δεχθῆ ἢ ὄχι μιὰ πρόταση ἀπὸ τὸ κράτος.

Ἄλλοι ἐκφράζουν τὸν φόβο πῶς τὸ πανεπιστήμιο, ἀπασχολημένο ὅπως εἶναι στη διεξαγωγή ἐφαρμοσμένων ἐρευνῶν και, ἀργότερα ἴσως, στην ἐκτέλεση ἔργων βάσει τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν, θά παραμελήσῃ τίς βασικές, ἀκαδημαϊκές ἐρευνες. Ἄλλὰ οἱ διαχωριστικές γραμμές μεταξὺ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν ἐρευνῆς δέν ὑπῆρξαν ποτὲ σαφεῖς, ἐνῶ ἕνα σωρὸ γνώσεις ἀποκτήθηκαν στην ὀριακὴ περιοχὴ μεταξὺ τῶν ἀκαδημαϊκῶν και ἐφαρμοσμένων ἐρευνῶν, συχνὰ δὲ και κατὰ τήν βάσει αὐτῶν ἐκτέλεση ἔργων. Ὁ Whitehead περιέγραψε κάποτε τήν ὀριακὴ περιοχὴ τῆς δημιουργίας σὰν τήν περιοχὴ στην ὁποία «ἡ περιπέτεια τῆς σκέψεως» συναντιέται με «τὴν περιπέτεια τῆς πράξεως».

Ἡ συνεχῶς ἀξανάμενη συγχώνευση τῶν πανεπιστημίων με τήν κοινωνία δημιουργεῖ ἀκόμα φόβους ὅτι τὸ πανεπιστήμιο θά χάσῃ τήν ἀντικειμενικότητα και τήν ἐλευθερία του. Ἄλλὰ ἡ κοινωνία στις μέρες μας ἐπιθυμεῖ τήν ἀντικειμενικότητα και ἀνέχεται τήν ἐλευθερία πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε. Τὸ πανεπιστήμιο ἔχει σήμερα, σὲ μεγαλύτερο ἀπὸ ἄλλοτε βαθμὸ, τήν εὐχέρεια νά προηγηθῆ, ἂν τὸ θελήσῃ, ἢ νά ὑπολειφθῆ τῶν καιρῶν, νά βαδίσῃ ἀριστερότερα ἢ δεξιότερα ἀπὸ τὸ κοινὸ, χωρὶς αὐτὸ νά ἔχῃ δυσμενεῖς ἐπιδράσεις πάνω στην ἐσωτερικὴ ἰσορροπία του. Τὰ προβλήματα βέβαια πού δημιουργοῦνται ἐδῶ δέν εἶναι σπάνια. Ἄλλὰ ἂν τὸ πανεπιστήμιο ἀπόφευγε νά τὰ ἀντιμετώπισῃ, και μάλιστα με ὀρθὸ τρόπο, θά κινδύνευε νά ἀποκοπῆ ἀπὸ σημαντικούς τομεῖς τῆς συγχρόνου ζωῆς, κάτι πού τελικά θά στοίχιζε πολὺ ἀκριβὰ, τόσο σιτὸ ἴδιο ὅσο και στην κοινωνία. Ἄν δεχθοῦμε πῶς ἕνας ἀπὸ τοὺς ρόλους τοῦ πανεπιστημίου εἶναι ἡ μελέτη τῶν προβλημάτων τοῦ σύγχρονου κόσμου και ἡ συμβολὴ του στη λύση τους, τότε δέν εἶναι φυσικά δυνατὸ νά παραμείνῃ ἀμέτοχο στις διενέξεις γύρω ἀπὸ τὰ διάφορα ἐπίμαχα θέματα.

Μεταβολὲς στην στάση τῶν φοιτητῶν

Οἱ μεταβολὲς γιὰ τίς ὁποῖες μιλήσαμε, ἐπῆδρασαν, ὅπως ἦταν ἐπόμενο και στους φοιτητές. Ἡ σίαση τους σιτὸ προκείμενο θέμα ἀπετέλεσε, με τήν σειρά της ἕνα ἀκόμα παράγοντα γιὰ τήν μεταβολὴ τῆς φυσιογνωμίας τοῦ πανεπιστημίου.

Ἡ ἀλματώδης ἀνάπτυξη στην Ἐνωτάτη Παιδεία εἶχε σὰν ἀναπόφευκτο ἀποτέλεσμα τήν δημιουργία μιᾶς ἀπρόσωπης ἀτμόσφαιρας γιὰ τὸν φοιτητὴ. ἐνῶ διεύρυνε τὸ χάσμα ἀνάμεσα σ' αὐτὸν και τὸν καθηγητὴ, κυρίως στις κατώτερες τάξεις, ὅπου οἱ παραδόσεις γίνονται σὲ πολυπληθῆ ἀεροατήρια. Ὁ φοιτητὴς

αισθάνεται συχνά σὺν ἄψυχος ἀριθμὸς μέσα σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ μαζικὰ ἐκπαιδευτικὰ ἔδραματα τῆς μαζικῆς κοινωνίας τῆς ἐποχῆς μας. Σὲ ἀντιστάθμισμα, ὅμως, οἱ φοιτηταὶ ἔχουν ἀποκτήσει συνείδηση τῆς δυνάμεως ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχη ἓνας τόσο μεγάλος ἀριθμὸς ἀπὸ ἀνθρώπους. Στὰ μεγάλα μάλιστα πανεπιστήμια οἱ φοιτηταὶ προσλαμβάνουν μερικὲς ἀπὸ τὶς πτητικὲς ἰδιότητες ποὺ ἔχουν οἱ «κρίσιμες μᾶζες», ὅπως τὶς ὀνομάζουν οἱ φυσικοὶ ἐπιστήμονες.

Ὡς τώρα, δινόταν στὰ πανεπιστήμια μεγαλύτερη ἔμφαση στὴν κατάρτιση ἐπιστημόνων, εἰδικευομένων σὲ μιὰ μόνο ἐπιστήμη. Αὐτὸ ἴσχυε κυρίως στὶς θετικὲς ἐπιστήμες καὶ μερικὲς ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ διαμορφώθηκαν πρόσφατα. Ἄλλὰ οἱ φοιτηταί, πρὸ πάντων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς φοιτήσεως, ἐνδιαφέρονται μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ὅλο καὶ περισσότερο γιὰ τὴν κοινωνία καὶ τὰ προβλήματα τῆς, στὴν εὐρύτατη ἔννοιά τους. Δὲν τοὺς ἀρκεῖ ἡ ἀπόκτηση μιᾶς εἰδικότητας. Φιλοδοξοῦν νὰ τὰ ξέρουν ὅλα. Θέλουν τὶς πανεπιστημιακὲς παραδόσεις λιγώτερο μονομερεῖς καὶ περισσότερο προσανατολισμένες στὰ (κατ' αὐτοὺς) βασικὰ προβλήματα τῆς κοινωνίας. Τὰ προβλήματα ὅμως αὐτά, ὅπως εἶναι φυσικό, δὲν ἐμπιπτουν σὲ ἓνα μόνο ἀπὸ τοὺς παληοὺς, αὐστηρὰ χωρισμένους, ἐπιστημονικοὺς κλάδους, ἀλλὰ σὲ πολλοὺς συγχρόνως.

Οἱ στενὲς σχέσεις πανεπιστημίου καὶ κράτους σήμερα συνέτειναν βέβαια στὴν βελτίωση τῆς ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως τῶν τελειοφοίτων, χάρις στὴν ἐνίσχυση τῶν ἐργαστηριακῶν ἐρευνῶν. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τοὺς φοιτητὲς τῶν κατωτέρων τάξεων, ἢ μέχρι τώρα κρατοῦσα μέθοδος διδασκαλίας ἀποτέλεσε καὶ ἑξακολουθεῖ νὰ ἀποτελεῖ στόχο ἐντονης κριτικῆς. Οἱ λόγοι τῆς γενικῆς πτώσεως τῆς διδασκαλίας στὸ ἐπίπεδο αὐτὸ εἶναι πολλοί. Ὁ ἀριθμὸς τοῦ προσωπικοῦ καὶ ὁ χρόνος τῆς προσωπικῆς ἐπαφῆς τῶν καθηγητῶν μὲ τοὺς φοιτητὲς ἔχει μειωθῆ. Οἱ καθηγηταὶ παίρνουν ἄδειες ἢ ἀπουσιάζουν γιὰ διαφόρους λόγους ἀπὸ τὶς ἔδρες τους πολὺ συχνότερα ἀπὸ ἄλλοτε. Τὸ βάρος τῶν παραδόσεων πέφτει κυρίως πάνω στοὺς ὠμούς τῶν ἐκτάκτων καθηγητῶν ἢ βοηθῶν. Ἄλλωστε, οἱ ἄριστοι ἀνάμεσα στοὺς πτυχιούχους προτιμοῦν μιὰ θέση ἐταίρου — μέλους τοῦ πανεπιστημίου, ποὺ ἀπασχολεῖται ἀποκλειστικὰ μὲ τὴν μελέτη θεμάτων τῆς εἰδικότητάς του — ἢ μιὰ θέση βοηθοῦ στὰ ἐργαστήρια, παρὰ νὰ γίνουν βοηθοὶ καθηγητῶν, ποὺ διδάσκουν ἀπὸ τὴν ἔδρα. Ἐταῖροι, ποὺ ἔχουν ὑποβάλει ἐπιτυχῶς τὶς διδακτορικὲς διατριβές τους, καὶ εἶναι συνεπῶς ἐνδεδειγμένοι νὰ συμπληρώσουν τὰ κενά, συνήθως δὲν διδάσκουν. Ἀποτέλεσμα ὅλων αὐτῶν εἶναι πὼς ἡ ἐκπαίδευση, στὶς πρῶτες πανεπιστημιακὲς τάξεις, εἶναι σπάνια ἱκανοποιητικὴ. Συνηθέστερα εἶναι ἀπλῶς ἀνεκτὴ. Ἀπὸ τὴν ἀποψη λοιπὸν αὐτῆ, καὶ ἀπὸ τότε ποὺ ἐγκαινιάσθηκε ἡ μεταρρυθμιστικὴ δραστηριότης τῶν τελευταίων ἐτῶν, ἡ ἐκπαίδευση ὑπῆρξε πλημμελής. Ὑπάρχουν, ἐννοεῖται, καὶ ἄλλες πτυχὲς τῆς ἀναμίξεως τοῦ πανεπιστημίου στὴν ζωὴ τῆς κοινωνίας, ποὺ ὄθησαν τοὺς φοιτητὲς νὰ ἀπαιτήσουν γι' αὐτοὺς τὸ δικαίωμα τῆς ἀμέσου καὶ ἐνεργοῦ ἀναμίξεως στὰ σύγχρονα προβλήματα.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες ἐπέδρασαν σημαντικὰ στὴν νοοτροπία τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου. Ἄλλοτε, οἱ φοιτηταὶ περιόριζαν τὴν δράση τους μέσα στὰ ὅρια τοῦ πανεπιστημίου καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ ἄδυνα τῶν ἀδύτων τοῦ σπουδαστηρίου. Ἡ

σημερινή φοιτητική νεολαία δὲν ἀναγνωρίζει οὔτε ὄρια οὔτε ἄδρια. Ἐπιδιώκει νὰ εἰσβάλῃ σὲ ἀπαγορευμένες ὡς τώρα περιοχές, καὶ νὰ ἐπέμβῃ ὄχι μόνο στὰ γενικά κοινωνικά θέματα, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ σ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα.

Μέτρα γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν φοιτητικῶν ἀναγκῶν

Τὸ πανεπιστήμιο δὲν εἶναι φυσικὰ σὲ θέση νὰ πετύχῃ μόνο του τὴν διάλυση τῆς δυσσρέσκειας τῶν φοιτητῶν ἀπέναντι στὴν κοινωνία. Μπορεῖ ὅμως νὰ λάβῃ ὀρισμένα μέτρα γιὰ νὰ ἀμβλύνη τοιλάχιστον τὴν μερικὰ δικαιολογημένη δυσσρέσκεια τῶν φοιτητῶν ἀπέναντι στοῦ πανεπιστημίου. Ἡ βλίωση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος γιὰ τοὺς φοιτητὲς τῶν πρώτων ἐτῶν εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα θέματα ποὺ χρειάζονται μέριμνα, ἀποτελεῖ ἄλλωστε τὴν στιγμὴ αὐτὴ ἀντικείμενο προσεκτικῆς μελέτης σὲ ὅλα τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἀμερικῆς. Ἀναζητοῦνται τρόποι, ὥστε ἡ ἀποστολὴ τοῦ διδάσκοντος νὰ ἀποκτήσῃ τὴν αἴγλη ποὺ τῆς ἀρμόζει, χωρὶς νὰ ἀποβαίῃν τοῦτο σὲ βάρος τῆς ἱκανότητος τοῦ πανεπιστημίου γιὰ τὴν διεξαγωγὴν ἐρευνῶν. Ἀναζητοῦνται ἐπίσης τρόποι νὰ ἱκανοποιηθοῦν ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιθυμοῦν μιὰ γενικώτερη μόρφωση, χωρὶς νὰ παραμεληθῇ ἡ ἐξειδίκευση σ' αὐτὸν τὸν αἰῶνα τῆς ἐξειδικεύσεως, ποὺ αἰσθάνεται ἑσφαλικά τὴν ἀνάγκη γιὰ μιὰ μόρφωση. Καταβάλλονται, τέλος, προσπάθειες νὰ ἐπινοηθῇ ἓνα σύστημα, ποὺ εὐνοεῖ τὴν συχνότερη ἐπαφὴ καθηγητῶν - φοιτητῶν, πέρα ἀπὸ τὴν ἀπρόσωπη παράδοση ἢ τὴν τηλεοπτικὴ δθόνη.

Ἴσως ἓνας τρόπος, ποὺ θὰ ἔλυνε ἱκανοποιητικὰ τὸ πρόβλημα καὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῶν παραδόσεων, θὰ ἦταν ἡ ἀναθεώρηση ὀρισμένων πλευρῶν σχετικῶν μὲ τὴν διάρθρωση τοῦ πανεπιστημίου. Ὁ παλιὸς διαχωρισμὸς σὲ «σχολές» ἀνταποκρίθηκε ἐπ'αὐτὴν τὴν ἀνάγκη τοῦ παρελθόντος, καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐξυπηρετῇ καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο ὅλους ἐκεῖνους τοὺς φοιτητὲς, ποὺ ἐπιθυμοῦν ἀπλῶς νὰ εἰδικευθοῦν σὲ μιὰν ἐπιστήμη. Ἀλλὰ πρέπει νὰ βρεθῇ τρόπος νὰ ἱκανοποιηθοῦν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιθυμοῦν μιὰ μόρφωση γενικώτερη, συναφῆ μὲ τὰ σύγχρονα προβλήματα τῆς κοινωνίας. Θὰ ἦταν λόγου χάρι δυνατό νὰ ὀργανωθοῦν χωριστὲς τάξεις, στίς ὁποῖες νὰ διδάσκονται ἀπὸ καθηγητὲς ὅλων τῶν σχολῶν θέματα γενικά, ὅπως π.χ. οἱ μελέτες πάνω στὴν ἀνάπτυξη τῶν ἀστικῶν κέντρων καὶ τὰ προβλήματα ποὺ γεννῶνται σχετικῶς. Ἔτσι, οἱ φοιτητὰι θὰ εἶχαν τὴν δυνατότητα νὰ διαλέξουν μεταξὺ τῆς παλαιᾶς, καθιερωμένης ὁδοῦ, τῆς νέας, ἢ καὶ ἐνὸς συνδυασμοῦ αὐτῶν τῶν δύο.

Τὸ πρόβλημα ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἐπικίνδυνη σὲ ὄγκο ἐπέκταση τῶν πανεπιστημίων θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ ἀντιμετωπισθῇ μὲ τὴν κατάτμησίν τους σὲ μικρότερες μονάδες, ὅπου θὰ ἦταν εὐκολώτερο νὰ ἀναπτυχθῇ μεταξὺ τῶν φοιτητῶν ἓνα αἰσθημα κοινότητας. Πολλὲς τάξεις τελειοφοίτων, καθὼς καὶ οἱ σχολές τῶν πρόσφατα διαμορφωθέντων ἐπαγγελματιῶν, εἶναι συνήθως ἀρκετὰ ἀραιές, συνεπῶς δὲν ὑφίσταται ἐδῶ πρόβλημα σοβαρό. Ἀλλωστε, τὸ νέο εἶδος σχολῶν, ὅπου θὰ φοιτοῦσαν οἱ νέοι ἐνδιαφερόμενοι γιὰ τὰ προβλήματα τῆς κοινωνίας, θὰ εὐνοοῦσε, ἀπὸ τὴν φύση του, τὴν ἀνάπτυξη αὐτοῦ τοῦ αἰσθήματος τῆς κοινότητας.

Ἡ πραγματικὴ κρίση ὑπάρχει μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὶς κατώτερες τάξεις σχολῶν, ὅπως ἡ Νομικὴ ἢ Φυσικομαθηματικὴ. Στὶς σχολὰς αὐτὰς φοιτᾷ συνήθως ἓνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀπὸ νέους, καὶ ἐπικρατεῖ μὴ ἑτερογένεια, πὺν ἐμποδίζει νὰ ἀναπτυχθῇ τὸ ἐπιθυμητὸ αἰσθημα τῆς κοινότητος. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό, ἡ διάρ-
θρωσὴ τους εἶναι συχνὰ τόσο στενὴ, ὥστε νὰ μὴν ἐπιτρέπη τὴν ἱκανοποίησιν ὅλων τῶν ποικίλων ἀναγκῶν τῶν νεαρῶν φοιτητῶν. Ἡ ἰδεωδέστερη λύσις θὰ ἦταν ἴσως καὶ ἐδῶ ἡ κατάτμησις τῶν «σχολῶν» σὲ τμήματα, μὲ κοινὰ μὲν ἐνδιαφέ-
ροντα, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐρύτητα ἐκείνη πὺν εἶναι ἀπαραίτητη στὸ ἐπίπεδο τῶν πρωτοετῶν καὶ δευτεροετῶν φοιτητῶν.

Πρέπει νὰ δοῦμε τὴν σύγχρονη στάσις τῶν φοιτητῶν σὲ σχέση μὲ τὴν στάσις τῶν φοιτητῶν προηγουμένων γενεῶν. Ὅπως στὸ παρελθόν, ἔτσι καὶ τώρα, ὁ τόνος τῆς σύγχρονης γενεᾶς δίδεται στὴν πραγματικότητα ἀπὸ ἓνα ἀριθμὸ φοιτητῶν σχετικὰ μικρό. Συνήθως, στὰ δέκα πανεπιστήμια, πολιτικὴ δραστηριότης ὑπάρχει μόνον στὸ ἓνα. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολιτικῶς δρώντων φοιτητῶν σπάνια ὑπερβαίνουν τὸ 1% τοῦ συνόλου τῶν φοιτητῶν, οἱ ὁπαδοὶ τους τὸ 10% καὶ τὸ ποσοστὸ ἐκείνων πὺν δὲν μετέχουν συστηματικὰ, δὲν ὑπερβαίνει τὸ 30%. Μπο-
ροῦμε δηλαδὴ νὰ ποῦμε πὺς ὁ τόνος τῆς δεκαετίας τοῦ 1960 δόθηκε ἀπὸ τὸ 3% τοῦ συνόλου τῶν ἑξῆ ἑκατομμυρίων φοιτητῶν, πὺν φοιτοῦν στὰ διάφορα πανεπι-
στήμια, κολλέγια, σχολὰς κλπ. Ἀλλὰ σ' αὐτὸ τὸ 2% περιλαμβάνονται μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πὺν ἰδιοφυεῖς φοιτητῆς. Οἱ ἀπόψεις τους, ὅσο ἀφορᾷ τὸ πανεπιστήμιο, πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψη σοβαρά.

Αὐτὰς λοιπὸν εἶναι οἱ κυριώτερες κατηγορίαι ἀπὸ ἀναπροσαρμογῆς, πὺν ἀντιμετωπίζει σήμερα τὸ ἀμερικανικὸ πανεπιστήμιο καὶ ἀπὸ τὶς λύσεις πὺν θὰ δώσῃ ἐξαρτᾶται ἡ ἐξέλιξις του στὸ μέλλον: ἀλματώδης ἀνάπτυξις, στροφὴ πρὸς τὶς θετικὰς ἐπιστήμιας, ἀνάμειξις στὴν κοινωνία καὶ μεταβολὴ στὴν στάσις τῶν φοιτη-
τῶν. Ὅποια ἐξέλιξις καὶ ἂν λάβουν πάντως αὐτὰς οἱ ἀναπροσαρμογῆς, χαρακτη-
ριστικὸ γνώρισμα τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας στὴν Ἀμερικὴ θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ εἶναι ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν μορφῶν, πὺν ἀποτελεῖ καὶ ἓνα ἀπὸ τοὺς κυριώτε-
ρους παράγοντες τῆς δυνάμεώς της. Τὸ μεγάλο πανεπιστήμιο καὶ τὸ μικρὸ κολλέ-
γιο, τὸ δημόσιο καὶ τὸ ἰδιωτικὸ, τὸ γενικῆς καὶ τὸ ἐιδικῆς μορφώσεως, ὅλα μαζὶ
θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ συμβάλλουν στὴν ὑψηλὴ στάθμη τοῦ συνόλου. Τὸ ἐκπαι-
δευτικὸ μας σύστημα διαθέτει μὴ ἱκανότητα ἀναπροσαρμογῆς ἐκπληκτικὴ, ἔχει
ἀποκεντρωτικὸ καὶ ἀνταγωνιστικὸ χαρακτῆρα — καὶ θαυμάσια ἀποδοτικότητα.
Μποροῦμε ἄνετα νὰ δοκιμάσωμε νέους τρόπους, καὶ ὑπάρχει τόσο ἡ ἐφεση ὅσο
καὶ ἡ ἱκανότητα γιὰ τὴν ἐξέτασις καὶ ἀναθεώρησις τῶν παλιῶν ἀρχῶν. Ὁ πλου-
ραλισμὸς στὴν Ἀνωτάτη Παιδεία μας ταιριάζει στὸ πλουραλιστικὸ πνεῦμα τῆς
ἀμερικανικῆς κοινωνίας. Τὸ γενικὸ κριτήριον, μὲ τὸ ὁποῖο μποροῦμε νὰ σταθμί-
σωμε τὴν ποιότητα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας συστήματος, δὲν πρέπει νὰ εἶναι τὰ
λάθη — καὶ γίνονται μερικὰ — ἀλλὰ μᾶλλον τὰ θαυμάσια ἐπιτεύγματα πὺν εἶναι
πᾶμπολλα, σὲ ὄφελος ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους.